

Forfatter: Holberg, Ludvig

Titel: Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret

Citation: Holberg, Ludvig: "Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret", i Holberg, Ludvig: *Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret*, udg. af F.J. BILLESKOV JANSEN ; Volmer Rosenkilde , Rosenkilde og Bagger, 1969-1971, s. 110. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-holberg10-shoot-idm140342681093488.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret

LIBR. I. EPIGRAMM. 109

*Qvi multis eget, est, qvamvis sit dives, egenus.
Contentus paucis est opulentus inops.*

Velstand, Væstand, Armod, Riigdom, Sorg, Glæde, er stor og liden, ligesom enhver skikker sig derudi: og kand man sige, at det, som kaldes ont og got i Verden, bestaaer ofte meer i Indbildning end Realitet. En liden Uheld anfægter ofte meer end en stor Modgang. En liden Fordeel kand forarsage større Glæde end en stor Lykke: og slet Vand med grovt Brød kand fornøye een meere, end de delicateste Retter en anden. Lysander, da ham engang blev skikket en kostelig Ret, sagde: *giver den til Hiloterne*, som vare de Lacedæmoniske Slaver; og lod han sig selv nøje med sin sædvanlige grove Spiise. Agesilaus iligemaade, da ham blev foræret adskilligt rart af ædende og drikkende Sager, beholdt han intet uden noget Meel, vragende det øvrige. Den viise Pittacus sagde fordum: den er rigest, som ikke begiær ufornødne, og som ikke fattes fornødne Ting. Det er forgieves at ynke den, der ikke ynker sig selv, og daarligt, at prise den lykkelig, der holder sig selv ulykkelig. Jeg kalder den riig, som udi sin Fattigdom synes at have overflødig nok; og jeg holder den stedse lyksalig, der skikker sig udi all Ulykke. Ligesom jeg agter den fattig, der udi Riigdom aldrig haver nok, og den ulykkelig, der lader sig anfægte af mindste Anstød. Den som er tilbøjelig til Gremmelse, bliver ved ingen Velstand glad, og den som inclinerer til Gierighed, lever stedse udi Fattigdom: ligesom den Graadige aldrig kand blive mæt, og den Vattersotige aldrig lædskes. Lykken, siger en moderne Philosophus, er udi sig selv hverken ond eller god: det er ikkun Mennesket selv, som gjør den saaledes; ligesom det er ikke de Klæder, som vi svøbes udi, der varme os, men Varmen kommer fra vort eget Legeme. Derfor heder det: enhver er Aarsag til sin egen Lykke: Faber suæ quisque fortunæ. Man hører Ulykker i Hobetal at nedregne 111 paa en Mand; man beklager hans Skiebne; man stormer til hans Huus, for at condolere ham, men finder ham fornøyet og vel til mode. Kand man ynke saadan Mand? Ingenlunde! Man kand heller prise ham lyksalig, og ansee ham, som den, der Piileskud haver fløyet om Ørene, men intet have troffet, eller som den der ubeskadiget med Seyer er kommen af et Feltslag. Thi Ulykken haver ikke rammet, efterdi den ikke føles; saa at man i steden for at ynke ham, kand heller misunde ham, og ansee ham, som een, der staaer og træder sine Fiender paa Halsen.

Tvertimod: man hører ligesaa mange Lykker og gode Ting at have troffet et andet Huus. Man lader sig indfinde med Gratulationer, men finder Manden vred og ilde til mode. En Pige haver samme Tiid slaaget et Glas i tu, hans Mad er bleven sveden, hans Caffee for lidet brændt etc. Deslige smaae Hændelser komme ham til at glemme de store Lykker ham ere vederfarne. Gratulationer maa da forvandles til Condolencer, og det med Billighed: thi, endskiønt de Uheld, som ere hendede, ere af ingen Vigtighed udi sig selv, saa ere de dog store i Henseende til Personen, som legger dem paa Hiertet. Det er derfor ikke Tingen altid, som plager os, men den Tanke, som vi have derom; hvilket Epictetus tilkiendegiver med disse Ord: *Ταράσσει τοὺς ἀνθρώπους οὐ τὰ πράγματα, ἀλλὰ τὰ περὶ πραγμάτων δόγματα*. Naar vi bevæbne os mod det Onde, og gjøre Modstand, lide vi mindst: Ligesom een, der med Tapperhed holder sin Fiende Stangen, nyder ofte en honorable Capitulation og taalelige Vilkaar. Ikke at tale om, at det er altid en Trøst og en Ære, at have beegnet det Onde med et frit Mod: thi ingen, som Seneca siger, kand lade see sin Dyd, uden i Fare. *Avida est periculi virtus*. Man haver ikkun for at demonstrere dette, at gjøre en Mynstring blant Rige og Fattige, Herrer og Tienere. Man vil finde fleere glade Ansigter hos de sidste end hos de første. Hvad er almindeligere end at see en suurmulende Herre udi en forgyldt Portechaise at bæres af glade og 112 lystige Porteurs. Det er ikke udi Palladser man skal leede efter Glæde alleene: man finder den ligesaa ofte udi smaa Hytter. Jeg erindrer mig, paa en Dag at have besøgt tvende Personer. Den eene havde beqvemme og prægtige Værelser med en skøn Urtegaard. Jeg spurte, om han ventede god Frugt i Aar: han svarede sig intet derom at kunne sige, saasom han sielden kommer ud af sit Sengekammer. Jeg fandt den anden indskrænket i et lidet mørkt Cabinet: mig syntes, at han var ilde logeret, men han selv fandt adskillige Commoditeter, som jeg ikke kunde see. Han fortaalte mig, hvor roeligt samme Værelse var, at han ingen Soel havde om Sommeren, og ingen Vind var exponeret om Vinteren, og at hans Vindovn herligen trök. Han visede mig blant andet sin Lysthauge, som bestoed udi nogle Urtepotter, som vare rangerede uden for hans Vinduer, og andre deslige smaa Ting, spørgende, hvad mig syntes derom. Jeg svarede ham, at han var kongeligen logeret, og at jeg derimod nyeligen kom fra en riig Mand, hvor jeg fandt ikke nær saa mange Commoditeter, efterdi han ikke skiønnede derpaa. Saadan en kand udi største Overflod siges at være nødlidende: thi Ufornøyelse udi Riigdom er, som Seneca viser, af all Armod den største: *In divitiis inopes, quod genus egestatis gravissimum est*.

Man maa dømmen om en Tings Storhed og Ringhed efter den Æsteme en sætter derpaa, og undertiden meer gratulere een med en mindre Ting, som han sætter stor Priis paa, end med en stor Ting, som han ikke skytter. Een, der for Exempel, haver tilkiøbt sig en pur Titul, synes heller at fortjene Condolence end Gratulation, saasom han skiller sig ved noget, som holdes for virkeligt, og derfor intet haver faaet uden et blot Navn og Skyggen af en Ting; men, naar han inderligen glæder sig derover, er det ingen Skygge meere, men bliver til en Realitet. Thi det heder da: En Mands Villie og Lyst er en Mands Himmerig. Theodorus haver

forlovet sig med en Jomfrue, med hvis Ansigt han kand skræmme Børn; men hun passerer for en Skiønhed udi hans Øjen. Det er alt nok: jeg lader 113 hende derfor ogsaa passere for en Skiønhed. Qvisqvis amat Ranam, Ranam putat esse Dianam: det er, hvo som forelsker sig i en Skrubtusse, og seer den an som en Venus; saa kand man sige, at han haver troffet et got og lykkeligt Val: thi han haver faaet det som behager ham. Naar Kiøberen er fornøjet med sine Vahre, saa haver han giort et got Kiøb, hvordan end Vahrene ere qualificerede. Naar een finder Smag udi en Ret Mad, saa er den vel for ham tillavet. Ligesaa, naar en skikker sig udi en Uheld, og siger: *Der kunde have hendet mig det, som er langt verre*, er det ingen Uheld. Jeg erindrer mig herved en artig Maade, hvorved en Japoneser trøstede sin Ven, der besværgede sig over en paalagt Byrde. Keiseren, saasom han var født under det Himmeltegn af Hunden, havde fattet saadan Kierlighed til Hunde, at han befoel hver Mand, hvis Hund døde, at føre den selv hen til et vist Gravsted. En Mand, der mødte en anden, som bar saadan død Hund, og besværgede sig over saadan Uleilighed, trøstede ham saaledes: *Vi maa takke GUD, at Keiseren er ikke født under det Tegn af Hesten, thi da havde Byrden blevet end tungere*. Ingen gammel Græsk Philosophus kunde herudi have moraliseret med bedre Fynd.

Intet er underligere, end at eet Menneske vil, at det andet skal rette sig efter sin Smag; og intet er tilligemed almindeligere. Thi man hører dagligen en Naboe at criticere den andens Levemaade, skiønt man ikke kand sige, hvilken er best: thi enhver følger sin Inclination. Det heder udi Ordsproget: En Syg og en Sund haver ey een Mund. Og den, som lever efter sin Behag, lever stedse vel, endskiønt han udi sin Naboes Øjen synes at føre et elendigt Levnet. Det heder her: Seqvere naturam, det er: Følg din Natur eller Inclination, saa est du lykkeligst. Naar een censurerer den andens Levemaade, hans Tarvelighed udi Mad og Drikke, hans eensomme Levnet, hans Studia og andet deslige; er det ligesom han ville sige: *Ret din Mave, skiønt den er af gandske anden Beskaffenhed, efter min; æd og drik, hvad du selv ingen naturlig Smag finder udi*, 114 *men hvad som er en Vellyst for mig og andre got Folk, etc.* Saadant er jo ikke andet end et Tyrannie, og foraarsager, at et Menneske er det andets Bøddel: thi at betage en, hvad han finder Behag udi, er at berøve ham hans Frihed, og at bringe ham udi Trældoms Stand. De som ville rette andres Smag og Fornøjelse efter deres egen, opføre sig herudi som et Barn, der haver en Fugl, til hvilken det siger: *Min stakkels Fugl! du skal sove hos mig i min egen Seng, og have lige saa got som jeg selv*; hvorpaa det legger den paa sit Bryst, men finder Fuglen død om Morgen, og qvalt af den Sovendes Aande og Heede, da den ingen Skade havde faaet, hvis den havde ligget paa Gulvet udi den kolde Luft. Hvor ilde grundede deres Prædikener ere, som søge at dreje andres Smag efter deres, sees ofte af deres egne Exempler. Thi hvad en udi Ungdommen haver havt Lyst til, finder han i Alderdommen Afsmag udi, saa at han finder de Ting mest modbydelige, som vare ham tilforn mest behagelige. At tvinge ham derfor til sine forrige Vellyster, er ikke andet, end at skille ham ved hans nærværende. Thi det heder da: Andre Tider, andet Legeme, andet Sind og andre Lyster. Jeg haver tilforn havt Lyst til Dantz, Spill, Selskab og andet, som jeg nu finder aldeles ingen Smag udi. At legge mig saadant til Last er ikke andet end at laste mig, efterdi jeg er bleven ældre.

Dette have dog faa Folk for Øjen, hvorføre man hører dagligen et Menneske at declamere mod det andets Levemaade, og at man af Venskab og Kierlighed opmuntrer andre efter sit Exempel at giøre sig til gode; hvilket er ofte ikke andet end at berøve dem alt hvad de finde Smag udi. Det er jo saasom den Franske Poet siger:

A force de m'aimer tu me rends miserable.

Titius ynker Sejum som en Stoder, efterdi han gaaer til Fods, da han dog haver Lejlighed til at lade sig bære eller at age; og Sejus igien ynker Titium som en Verkbruden, efterdi han lader sig bære, da han dog haver raske Been. Jeg for min part ynker hverken den eene eller den anden: 115 ej den eene, efterdi han finder Behag i at lade sig bære; ej heller den anden, efterdi hans Lyst er at bruge sine Been. Jeg ynker end ikke Moscovitiske Koner, der faae Hug af deres Mænd, men priise dem heller lyksalige, efterdi de finde Smag udi saadan Confiture. Lyster haver differente Virkninger udi Smagen, ligesom Medicine udi Legemet. Een finder Smag udi det som er sødt, en anden udi det, som er suurt: een haver Behag udi Harmonie, en anden udi Dissonancer. Polaker finde ikke Smag udi Sild, uden de ere blevne harske: En Engellænder ikke udi Kiød, uden det er halvraat. Adskillige præferere Frørs Qvæken for Nachtergalens Sang, og en vis Scythisk Feltherre fandt meere Angenemhed udi en Hestes Vrinsken end udi Basuner og Trompetter. Naar enhver faaer hvad ham lyster, saa faaer han og hvad som er best. Thi alt hvad som er got udi eens Imagination, er virkelig got; ligesom alt hvad udi eens Imagination er ont, er virkelig ont: Thi en indbildt Syge er en virkelig Syge. Ligesom en indbildt Herlighed er en virkelig Herlighed. Naar een glæder sig over en blot Titul, gratulerer jeg ham ikke i Henseende til Titulen, men til hans Glæde: ja, om end een efter indstændig Ansøgning erholdt af den høje Øvrighed Octroy eller Bevilgning at bære en Porcellaines Spølekumme paa Hovedet i steden for Hat, og han inderligen glædede sig derover, vilde jeg ikke tage i Betænkning at ønske ham til Lykke. Vi maa derfor ikke dømme andres Smag efter vor egen, og sige, at en Lyst er unaturlig, efterdi den er mod vor Natur. Vi maa ikke censurere andres Inclinationer, efterdi de ere stridige mod vore, men heller bestyrke enhver udi sin Levemaade, og udi at følge sin Natur. Det er alleene mod syndige Inclinationer, og saadanne Lyster, som forderve Sind og Legem, som man maa Prædike: thi udi deslige Lyster maa enhver renoncere paa sin Smag. I det øvrige er best, at enhver følger sin Natur, og at vi priise den lykkelig, som saadant uhindret kand giøre. Naar Diogenes boer fornøjet udi en Tønde, boer han ligesaa commode, som en Nabochodonosor udi et stort Palatz. Naar en Lacedæmonier 116 finder lige saa stor Smag udi en sort Suppe, som en Apicius udi de kostbareste Retter, kand man sige, at de holde begge lige

got Bord: thi Forskiellen bestaaer ikke udi Spisen, men udi de Spisendes Smag. Fornøjelse forårsager, at alle ere lige rige og lige lykkelige, og at Velstand, Væstand, Fattigdom, Riigdom er stor og liden, ligesom enhver skikker sig derudi.